

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башмаков М. И. Научное и практическое обеспечение национальной образовательной инициативы «Наша новая школа» в педагогическом образовании / М. И. Башмаков, М. А. Горяев, Л. И. Лебедева. – СПб.: ИПО, 2011. – С. 104–108.
2. Bardossi, I. Productive Learning in the Learning Workshop [Електронний ресурс] / I. Bardossi, M. Bashmakov et al // Pilot Projects in Pecs, St. Petersburg and Berlin. – Режим доступу: <http://ineps.org/pdf/Productive Learning - short summary>.
3. Бем И. Слагаемые системы / И. Бем, Й. Шнейдер // Школьные технологии. 1999. – № 4. – С. 59–70.
4. Бём И. Теория и методика продуктивного обучения / И. Бём, Й. Шнейдер // Теория и практика продуктивного обучения. М.: Народное образование, 2000. – 248 с.
5. Востриков А.А. Педагогика развития резервных возможностей личности. Курс продуктивного обучения для учителей начальной школы. – Одесса: Психопедагогика, 1992. – 103 с.
6. Драйден Г, Вос Д. Революція в навчанні / Г. Драйден, Д. Вос // Літопис, 2001. – 541 с.
7. Крылова Н.Б. Образовательные цели продуктивных школ / Н.Б. Крылова // Школьные технологии, 2000. – № 4. – С. 68–72.
8. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. / А. Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 2. – С. 94–231.
9. Підласий І. Продуктивний педагог / І. Підласий. – Львів: «Основа», 2007. – 358 с.
10. Садкіна В. І. 101 цікава педагогічна ідея. Як зробити урок / В. І. Садкіна. – Харків: «Основа», 2008. – 285 с.

*Баран Б.
Науковий керівник – доц. Валіон О. П.*

ПИТАННЯ КРИМУ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

«Процвітання в єдності»

(девиз на офіційному гербі Кримського півострова)

Крим немов магніт, який у всі часи притягував різні народи. Тут зішлись цивілізації Заходу, Сходу, Півдня й Півночі. Він став своєрідним «плавильним котлом» народів. Через свою розмаїтість та полінаціональність півострів Крим має багату й цікаву історію, котра певним чином впливає на сьогодення. Актуальність теми полягає у геополітичному та економічному аспектах, оскільки півострів має вихід до Чорного моря і є вигідним форпостом Північного Причорномор'я. Кримом завжди прагнули володіти провідні європейські держави для контролю акваторії Чорного моря. Територія стала своєрідним «яблуком розбрату» між Російською та Османською імперіями у минулому та між Україною та Російською Федерацією нині.

Метою наукової статті є дослідження процесів, що мали місце в історії Криму та їх вплив на сучасність. З мети випливає низка наступних завдань:

- з'ясувати стратегічне значення Кримського півострова в історичному розвитку;
- виокремити роль Криму у державотворчих процесах України;
- показати значення Криму на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження у роботі виступив історичний шлях Криму в контексті світової історії.

Предметом вивчення стали політичні, економічні, соціальні, культурні аспекти розвитку півострова та їх вплив на розбудову регіону.

Історіографічною базою статті слугували праці таких авторів, як Геродота «батька історії», Страбона «батька географії», О. Андрєєва «История Крыма» [2], С. Агаджова, А. Сахарова «Крым: прошлое и настоящее» [1] та ін. Ці дослідники здійснили значний внесок у вивчення історії Криму, проаналізували основні віхи життя й діяльності півострова.

Першим відомим населенням Криму були кімерійці (XII століття до н. е.), які згадуються в античних джерелах Ассирії. Вони – скотарські племена іранського походження. Їх перебування також підтверджує Геродот. У середині VII століття до н. е. частину кімерійців витіснили скіфи зі степової смуги в передгір'я і гори Криму, де вони утворили компактні поселення. Зазначимо, що боротьба за півострів точилася ще до нашої ери [2, с. 15–17].

У I тисячолітті до н. е. у передгірному і гірському Криму, а також на південному узбережжі мешкали таври, саме від них походить стародавня назва гірської і прибережної частини Криму: Таврика, Таврія, Таврида. Новий етап історії Таврики почався із захоплення Криму скіфами. Цей період характеризувався якісними змінами у складі населення. Дані археології свідчать, що після цього основою населення північно-західного Криму були народності, що прийшли з Придніпров'я. До кінця III століття до н. е. державу скіфів значно зменшилася під натиском сарматів. Скіфи змушені були перенести столицю на річку Салгір (поблизу сучасного Сімферополя), де виник Неаполь Скіфський, або грецькою – Неаполіс. Скіфська держава в Криму існувала до другої половини III століття н. е. і була знищена готами, які з'явилися тут (за переказами, зі Скандинавії) приблизно на початку III століття. Вони встановили своє панування над степовими районами і деякими приморськими містами. Перебування в кримських степах готів тривало порівняно недовго. Під могутнім натиском гунів у IV столітті н. е. вони переходили у гірські місцевості Криму, де поступово асимілювалися із нащадками скіфів, а їх невелика держава проіснувала до XV

століття. Варто підкреслити, що усі ці процеси вплинули на етнічний склад населення півострова, що в подальшому розвитку матиме свої наслідки [2, с. 20–24].

З другої половини VI століття до н. е. на берегах Чорного моря, зокрема, на узбережжі Кримського півострова почали виникати грецькі міста-держави (поліси): Херсонес Таврійський (розташований у межах нинішнього Севастополя), Керкінітіда (сучасна Евпаторія), Пантікапей (сучасна Керч) та ін. Грецькі колоністи привезли на береги Кімерії-Таврики досвід будівництва кораблів, вирощування винограду, оливкових дерева й інших культур, споруджувати прекрасні храми, театри, стадіони. Античні греки створили великі історико-літературні твори про Крим. Евріпід на кримському матеріалі написав драму «Іфігенія у Тавриді». Греки, що жили в Херсонесі Таврійському знали «Іліаду» і «Одіссею», в яких Кімерія безпідставно характеризувалася як «сумна область, вкрита вічно вологим туманом і млою хмар» [2, с. 26–30]. Звідси випливає, що Крим став своєрідним осередком європейської культури в регіоні, зміцнивши позиції також і в геополітичному вимірі.

Із виникненням держави Київська Русь, її князі, переслідуючи політичні й торговельні цілі, організовували походи до Криму, на південне узбережжя. Слов'янська колонізація досягла Керченської протоки. Великі князі київські здійснювали об'єднання слов'янських земель Придніпров'я і боролись з кочівниками, тому поступово втратили позиції в Тавриці. Так, Володимир Великий, за однієї з версій охрестився в Корсуні (Херсонес) і охрестив Київську Русь. Варто зазначити, що після 988 року Крим став невід'ємною духовною частиною України, своєрідним початком християнізації Східної Європи. Проте півострів є важливою складовою й мусульманського світу, що вкотре доводить його унікальність та значущість [2, с. 49–57].

З XII століття більша частина півострова стала половецькою. Після доленосної битви на річці Калці в 1223 році у Крим вперше проникають монголи. Вони зруйнували Судак, який на той час був найбагатшим серед торговельних центрів. Становище підкорених народів півострова стало надзвичайно складним. Золотоординські завойовники обкладали їх непомірно важкою даниною та вивозили як рабів і продавали до інших країн [2, с. 60–63].

Після розпаду Золотої Орди залишки монголів у Криму потрапили під вплив тюркської мови і були тюркизовані. Тоді Мангуп був столицею найбільшої держави середньовічної Таврики – князівства Феодоро. Найперші відомості про це князівство належать до першої половини XII століття. Мангуп – найбільша фортеця середньовічного Криму, що за необхідності захищала чимало населення. У липні 1475 р. Мангуп опинився в облозі турками-османами. Увірвавшись до міста, турки винищили майже всіх жителів, розграбували і спалили Мангуп. На землях князівства був утворений турецький кадилік (округ). Захопивши в XV столітті Таврику, турки за допомогою італійських фахівців створили на Перекопі могутню фортецю Ор-Капу. Відтоді у Перекопського валу з'явилася інша назва – Турецький. Зазначимо, що з середини XV ст. Крим став досить вагомою частиною Османської імперії, наймогутнішої на той час на трьох континентах. У XIV–XV ст. між українськими землями та Кримом утворилася широка степова смуга, що заселялася українцями і татарами, які не бажали визнавати над собою ніякої влади, так зване, «Дике поле». На початку XV століття згадується про татарських козаків, а у 1492 р. з'явилися відомості про козаків-християн. Українська мова не була рідкістю, адже нею писалися листи в Литовське князівство, а деякі кримські хани вільно розмовляли українською. У військову справу увійшли тюркські слова: осавул, булава, бунчук, барабан, сурма, табір, майдан. Турки називали запорожців буткалами, тобто, змішаним народом. У цей час між Кримом і Запоріжжям налагодилися економічні зв'язки. Запорожці купували в Криму сіль для власного споживання, і для експорту до Московії та Польщі. Кримські хани дозволяли козакам рибалити у чорноморських лиманах та на узбережжі Азовського моря. У свою чергу, запорожці надавали татарам можливість випасати худобу на українських землях. Нерідко козаки і татари надавали взаємну допомогу під час стихійних лих, причому абсолютно добровільно, без будь-якого примусу «зверху» [1, с. 40–47].

У середині XVII ст. вкрай загострилася ситуація на українських землях, що входили до складу Речі Посполитої. Причини – соціальне та національно-духовне гноблення українського населення з боку польської шляхти та католицької церкви. Водночас стали напруженішими відносини між Річчю Посполитою та Кримським ханством. Тому Богдан Хмельницький зумів швидко порозумітися з Іслам-Гіреєм III, який відправив на допомогу гетьманові чотирьохтисячний загін кінноти на чолі з Тугай-беєм. Упродовж 1648 року українсько-кримське військо здобуло перемоги над поляками в битвах під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Союз українського гетьмана з кримським ханом був короточасним. Порту не була зацікавлена у виникненні на сході Європи ще однієї християнської держави з виходом до Причорномор'я. Тому союз кримського хана з Україною було розірвано, що призвело до трагедії під Берестечком. Незважаючи на нетривалість, союз двох позбавлених суверенітету народів мав певний резонанс у XVII столітті. Українські гетьмани Іван Виговський, Петро Дорошенко та Пилип Орлик намагалися зміцнити зовнішнє та внутрішнє становище України, заручившись допомогою Туреччини і Криму [1, с. 45–50]. На наш погляд, півострів, як геополітична складова регіону відіграв важливу роль в українській державності і є невід'ємною її складовою.

З 1768 р. Крим став ареною воєнних дій між Російською і Османською імперіями. Наслідком цієї війни став Кючук-Кайнарджийський мирний договір 1774 р., за яким Кримське ханство отримало незалежність від Османської імперії. У 1783 р. було створено Чорноморський флот. На початку серпня 1787 р. турецький уряд висунув Російській імперії ультиматум, вимагаючи повернення Криму. Ультиматум був відкинтий, і 13 (24) серпня Туреччина оголосила війну Російській імперії. Турецьке командування, маючи армію чисельністю близько 200 тис. осіб і флот, планувало захопити Кінбурн, Херсон, а потім Крим, розгорнувши одночасно дії на Північному Кавказі. У червні 1791 р. російські війська під командуванням Рєпніна перейшли через Дунай і завдали турецькій армії поразки при Бабадазі та Мачині. На Кавказі російські війська захопили Анапу. Перемога біля Мачина 28 червня 1791 р. змусила турецького візира розпочати мирні перемовини, які всіляко затягувалися. Розгром Ушаковим турецького флоту під Каліакрією 31 липня (11 серпня) прискорив підписання Ясського мирного договору, за яким до Російській імперії відійшла територія між Південним Бугом і Дністром, а також було підтверджено приєднання Криму [2, с. 125–145]. Варто підкреслити, що

з кінця XVIII століття Крим став предметом боротьби між двома імперіями.

Після входження Криму до Російської імперії, він став великим портом для міжнародної торгівлі й основним місцем відпочинку російського дворянства. На півострові почалося будівництво нових міст – Сімферополя і Севастополя. До Криму приїжджали на відпочинок і проживали вищі чини і титули Російської імперії: Потьомкін, Воронцов, Юсупов, Олександр III і багато інших.

У 1853–1856 роках Крим знову став ареною воєнних дій між Російською імперією та союзними військами Османської імперії, Британії, Франції і Сардинського королівства. Героїчна оборона Севастополя, яка тривала з 5 жовтня 1854 р. до 17 серпня 1855 р., не врятувала Російську імперію від поразки у цій війні, показавши усю її недолугість. За Паризьким миром, територія півострова залишалася у складі імперії. За договором, Російській імперії було заборонено утримувати флот на Чорному морі, що в свою чергу послаблювало її позиції в регіоні, проте у 1872 р. за результатами Лондонської конференції ця заборона була скасована [2, с. 176–184]. Зазначимо, що Крим став не просто театром чергової російсько-турецької війни, а цивілізаційним етапом у розвитку міжнародних відносин.

У грудні 1917 р. із розпадом Російської імперії у Криму виникла Кримська Народна Республіка, яка стала першою у світі мусульманською республікою. Упродовж січня 1918 року більшовицьким інтервентам вдалося повалити республіканську владу і захопити весь півострів. 11 березня 1918 р. війська Кримської групи Армії Української Народної Республіки почали наступ з району Харкова. Після розгрому більшовицьких частин під Лозовою українські війська захопили 13 квітня станцію Синельниково і 14 квітня після короткого бою разом із Легіоном Січових Стрільців під командуванням Вільгельма Габсбурга – Олександрівськ (тепер – Запоріжжя). 18 квітня кращі частини Кримської групи вели кровопролитні бої за Мелітополь і незабаром здобули міст. У ніч з 21 на 22 квітня частини 2-го Запорізького полку прорвали лінію сиваських укріплень та вийшли у тил більшовицьким військам. Переборюючи запеклий опір суперника, українські війська 22 квітня визволили Джанкою. А 24 квітня Перший Запорізький полк кінних гайдамаків під командуванням генерала Всеволода Петріва визволив Сімферополь і того ж дня за підтримки татарських добровольців – Бахчисарай. Подальший наступ українських частин у Криму під тиском німецького командування було зупинено. Завершили звільнення Криму від більшовиків німецькі війська, командування яких розраховувало захопити Чорноморський флот. У травні 1918 р. український уряд, виконуючи умови Берестейського миру, видав наказ про виведення підрозділів Армії УНР з півострова в район Мелітополя [1, с. 67–72]. Відзначимо, що у час буремних подій національно-визвольних змагань кожна із сторін прагнула володіти Кримом.

Радянська влада у Криму була встановлена 18 жовтня 1921 р. з проголошенням Кримської АРСР у складі РСФРР. Крим мав статус Автономної Радянської Соціалістичної Республіки у складі РРФСР з жовтня 1921 року до червня 1945 року. Рішенню про визначення автономного статусу Криму у складі РРФСР на початку 1920-х років передувала дискусія серед керівників кримських державних і партійних органів. Так, голова Севастопольського ревкому С. Крилов вважав за необхідне утворити в Криму область з губернським апаратом влади у складі РРФСР, оскільки більшість населення краю становили, росіяни. Члени Керченського повітового комітету РКП(б) наполягали на включенні Криму до складу Української Радянської Республіки, «беручи до уваги географічне розташування і економічні зв'язки». Представники кримськотатарської інтелігенції, які працювали в радянських органах – А. Озенбашлі, Б. Чобан-Заде, Хаттатов та інші – пропонували утворити Кримську автономну республіку, але надати їй права «повної автономії»: самостійні відносини із зарубіжжям, проведення зовнішньої торгівлі тощо. Завершальний акорд у визначенні форми державного устрою Криму та включення його до складу РРФСР був поставлений спільною постановою ВЦВК та РНК «Про Автономію Кримської Радянської Соціалістичної республіки», ухваленою 18 жовтня 1921 р. Перша Конституція автономії була затверджена 7 листопада 1921 р. на I Всекримському установчому з'їзді Рад. Це був період, коли щойно встановлена радянська влада заявляла про вирішення національних проблем створенням національно-державних і національно-територіальних утворень різних рівнів. У цих утвореннях передбачалася можливість розвитку національних мов і культур, розширення представництва національних кадрів в апараті управління [2, с. 205–220].

У першому складі КримЦВКа з 50 його членів 18 були кримські татари (36%), РНК – з 15 членів 4 були кримськими татарами (26,6%). Кримськотатарська мова була визнана, поряд з російською, державною. Кримськотатарські державні елементи використовувалися у державній символіці республіки. В основу адміністративного поділу автономії був покладений національний принцип – 1923 р. було утворено 15 районів, у складі яких функціонувало 345 сільських рад. До 1930 р. на півострові було утворено 145 кримськотатарських сільрад і п'ять кримськотатарських районів. Одночасно були утворені 102 російські, 29 німецьких, 7 болгарських, 5 грецьких, одна вірменська, одна естонська і 54 змішані сільські ради. http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83 - cite note-2 Із входженням у СРСР і до його розпаду Крим став так званим «партійним заповідником». У Криму відпочивали всі генсеки і міністри СРСР, відбувалися важливі політичні міжнародні симпозиуми, конференції, з'їзди і саміти [2, с. 226–232].

1941 року Крим опинився під владою гітлерівців. Передбачалося утворення Генеральної округи Крим. Нацисти розгорнули терор проти мирного населення. І знову героїчна оборона Севастополя завершилась захопленням міста німецько-нацистськими загарбниками в липні 1942 р. Зазначимо, німецьке командування вважало позицію Криму стратегічно важливою для подальшого ведення війни з Радянським Союзом. Проте 18 травня 1944 р. радянські війська відвоювали Крим, але весь кримськотатарський народ за наказом Сталіна було депортовано з півострова. У злочинній операції задіяли 32 000 енкаведистів. Загалом було депортовано 193 865 кримських татар, понад 30 тисяч загинули. Постраждали також представники й інших національностей, зокрема, греки, болгар, німці. Це жахлива сторінка в історії

півострова. Сталінське керівництво вдалось до таких радикальних кроків, адже півострів мав був стратегічним об'єктом, котрий повністю контролювався Москвою, тому тут і провели зачистку «ненадійного населення» та замінили його на офіцерів та їх сімей з РСФСР [2, с. 238–249].

Невипадково саме в місті Ялті з 4 до 11 лютого була проведена одна із важливих конференцій в контексті Другої Світової війни, яка встановила співвідношення сил у світі [4, с. 674–679].

До 1954 року існувала Кримська область у складі РСФСР. 19 лютого 1954 року Президія Верховної Ради СРСР, враховуючи спільність економіки, територіальну близькість, тісні господарські й культурні зв'язки між Кримом та Україною, позицію урядів РРФСР та УРСР, ухвалила указ «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР». Подію приурочили до 300-річчя Переяславської ради. Натомість Україна передала до складу РРФСР частину своїх історичних територій, які межували зі Смоленською, Курською, Білгородською, Воронежською областями. Ще у 1924 р. Ростовській області було передано велике місто Таганрог з Таганрозькою округою, де переважна більшість населення були українцями, а також до Росії перейшла Шахтинська округа на Донбасі та Стародубщина на Сіверщині. Усього було передано до складу РРФСР земель з українським населенням понад 1,2 млн осіб. 26 квітня 1954 року Верховною Радою СРСР відповідно до радянського законодавства, було прийнято закон «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР».

Перебуваючи у складі РРФСР, Кримська область залишалася в економічному просторі України. Паливно-енергетичний комплекс, металургія, машинобудування та легка промисловість, залізничний транспорт України і Криму фактично були єдиними. Україна до 1954 р. надавала Кримській області велику допомогу у відродженні міст, відбудові заводів та фабрик, у вирішенні проблем водопостачання, будівництва. Економіка Кримської області після передачі її до складу УРСР суттєво зросла. Тут розвивалися як традиційні галузі – курортна, виноробна, консервна, садівництво, вівчарство, так і нові: хімічна, металургійна і суднобудівна. Зросли капіталовкладення у народне господарство області. Так, у 1956 р. порівняно з 1953 р. видобуток залізної руди зріс на 36%, виробництво електроенергії – на 57%, консервів – на 54%, вина – на 104%, стінового каменю – на 72%, гіпсу – на 39%. З 1956 р. на півострів перестали завозити городину, оскільки місцеві господарства почали вирощувати її у достатній кількості. З 1953 р. до 1963 р. випуск валової продукції промисловості Криму збільшився у 3,4 рази. Капіталовкладення у народне господарство зросли майже втричі і склали понад 1,5 мільярда карбованців. Було побудовано 76 великих промислових об'єктів [2, с. 252–260]. З цього випливає, що Крим став не лише духовною складовою України, а й економічною. Півострів тісно пов'язаний з материком комунікаціями та транспортними шляхами.

У 1991 році із проголошенням незалежності України, територія півострову увійшла до її складу. Починаючи з 1989 року, у рідні місця повернулось 120–130 тис. кримських татар, котрі були депортовані у 1944 р. році. 1992 року була відновлена Кримська автономія у складі незалежної України [1, с. 83–89].

Після розпаду Радянського Союзу Російська Федерація стала його правонаступницею. Відтак, залишилася низка невизначених питань, зокрема, перебування Чорноморського флоту в Криму. Було підписано низку угод між українською та російською сторонами в 1997 та 2010 роках. Зазначимо, що базування флоту, дало змогу багатьом російським громадянам проживати на території півострова, що дестабілізувало ситуацію у національному питанні. Головною причиною проблеми стала недалекоглядна політика українських учільників у питаннях Кримського півострова, які стали підґрунтям для майбутніх конфліктів між Україною та Російською Федерацією [6].

Під час революції в Україні за євроінтеграційні прагнення, зокрема, після втечі з держави колишнього президента Віктора Януковича 21 лютого 2014 р., наступного дня після закінчення зимових Олімпійських ігор у Сочі – 24 лютого 2014 р. Росія розпочала неоголошену військову спецоперацію окупації Криму з допомогою спецназу ГРУ РФ, підрозділів військ ВДВ та чеченського батальйону «Восток». 16 березня 2014 р. відбувся референдум про статус Криму, призначений 27 лютого Верховною Радою Криму, що спочатку був запланований на 25 травня, згодом дату проведення перенесли на 30 березня, а потім – на 16 березня. На референдумі було поставлено два питання: про відновлення конституції Криму 1992 року і про входження Криму до складу Росії. За Конституцією та українськими законами цей референдум є нелегітимним. У Раді безпеки ООН також назвали референдум із питання щодо статусу Криму незаконним і нелегітимним. Проте Росія вперто доводить правомірність референдуму. У Севастополі проходив окремих референдум, оскільки формально місто не входить до Автономної Республіки Крим. За оголошеними організаторами результатами референдуму, за приєднання до Росії у Криму (крім Севастополя) проголосувало 96,77% учасників голосування, у Севастополі – 95,6% [5].

18 березня 2014 р. Державна Дума РФ ухвалила «Договір про входження Криму до складу РФ». 21 березня президент В. Путін підписав указ про ратифікацію цього Договору та надання Криму статусу «федерального округу у складі РФ» та статусу міста федерального значення Севастополя [5].

27 березня 2014 р. Генеральна асамблея ООН більшістю голосів підтримала резолюцію, якою визнається непоручність територіальної цілісності України і є недійсним «Референдум про статус Криму». За відповідну резолюцію проголосувало 100 країн-членів ООН [3]. Варто підкреслити, що в ході вищезазначених подій Крим став важливим об'єктом міжнародної політики, що загострив ситуацію в Східно-Європейському регіоні.

Таким чином, можемо стверджувати, що Крим на протязі своєї історії та становищем у сучасній системі геополітичних координат, є важливою складовою міжнародних відносин Європейського регіону та вагомим елементом стабільності у світі. Вигідне геополітичне та економічне розташування півострова викликає зацікавленість багатьох країн, які прагнуть контролювати акваторію Чорного моря. Нині ми є свідками того, як змінюється баланс сил на півострові, проте, чи не втратить від цього Крим, покаже історія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаджова С., Сахарова А. Крым: прошлое и настоящее / С. Агаджова, А. Сахарова. – М., 1988. – 98 с.
2. Андреев А. История Крыма / А. Андреев. – М., 2002. – 276 с.
3. Захід засуджує і не визнає референдум у Криму [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/03/140331_russia_ukraine_agreements_it.shtml.
4. Історія Міст і Сіл Української РСР (Кримська область) (Під ред. Л. Д. Солодовник). – К., 1978. – 784 с.
5. Україна – Крим Росія [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/03/140331_russia_ukraine_agreements_it.shtml.
6. Угоди між Україною та Російською федерацією про базування Чорноморського флоту на півострові Крим [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU97358.html.

Слободян О.

Науковий керівник – доц. Валіон О. П.

«ВІКТОРІАНСЬКА ЕПОХА» (1837–1901РР.) В АНГЛІЇ: КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Культурні аспекти того чи іншого народу відображають не лише рівень його життя, але й міру розвитку, еволюцію думок та вмінь суспільства. Свідченням цього є культура європейських країн, зокрема, Англії у роки правління королеви Вікторії (1837–1901), що стали цілою епохою в історії Великобританії. Саме цей час відзначався помітними успіхами не лише у політичному та соціально-економічному, але й у культурному розвитку країни, заклав основи для подальшої духовної розбудови Англії. Архітектура, література, мистецтво, музика та, безперечно, мораль й естетика – всі ці складові становлять фундамент культурного життя та здійснюють вагомий вплив на суспільство. Звернення до даних питань є на часі, адже, по-перше, сприяє глибшому розумінню й осмисленню «вікторіанської епохи», і, по-друге, дає змогу простежити впливи вікторіанського стилю на сучасну культуру, духовні засади Великої Британії, зокрема, та світу загалом.

Мета дослідження полягає у вивченні та систематизації матеріалів, які стосуються вказаної проблематики, а також у з'ясуванні особливостей «вікторіанського періоду» у культурі Англії, його впливу на Європу в цілому.

Метою дослідження обумовлені **завдання**, зокрема:

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми;
- охарактеризувати умови становлення й формування культури в Англії під час правління королеви Вікторії;
- проаналізувати особливості «вікторіанської» архітектури, літератури й мистецтва;
- показати вплив «вікторіанської епохи» на подальший розвиток Англії та Європи.

Здійснюючи історіографічний огляд дослідження, варто зазначити, що серед монографій та публікацій вітчизняних і зарубіжних науковців відсутній широкий спектр спеціальних праць, що відображали б «вікторіанську епоху» у контексті аналізу культурних аспектів. Так, у праці А. Л. Мортонна «История Англии» [3] охарактеризовано етапи здійснення реформ королеви Вікторії, а також з'ясовано вплив її діяльності на різноманітні сфери та напрямки соціально-економічного, політичного та культурного життя Великої Британії. Фрагментарно культурні досягнення «вікторіанської епохи» показав Л. Е. Кертман у книзі «География, история и культура Англии» [1]. Цінною інформативно щодо аналізу «вікторіанського» мистецтва стала розвідка Дж. М. Тревельяна «Социальная история Англии» [5].

Період історії Великої Британії, який хронологічно пов'язаний з правлінням королеви Вікторії (1837–1901) називають «вікторіанською епохою». Деякі історики називають зміни, що відбувалися в різних сферах суспільного та культурного життя у той час, загальним поняттям «вікторіанство» [4, с. 76].

Правління королеви Вікторії є часом найвищого розквіту Великобританії, піднесення економічного розвитку та добробуту суспільства, зростанням рівня культури та мистецтва. Формування «вікторіанська епоха» увійшло у британську та світову культуру як відображення найпродуктивніших новацій, що практично повністю змінили обличчя країни, а через поширення англійських товарів «вікторіанізувався» також і увесь світ [2, с. 40].

Характерними явищами для «вікторіанської епохи» можна виділити два фактори: перше, зокрема, те, що тоді не було значних воєн, а друге – відбувався швидкий розвиток науки, культури і самодисципліни людської особистості, який був показником пуританізму [1, с. 320].

Однією із вагомих показників духовної могутності Британської імперії в той час була «вікторіанська» мораль. Чимало поколінь правителів Англії вели легковажний спосіб життя. Те, якими манерами англійці виділяються нині, їх традиції і витоки беруть початок із «вікторіанської епохи». Не останню, а, можливо, і найголовнішу роль у цьому відіграв чоловік королеви – принц Альберт, який був уродженцем Пруссії. Саме він ввів строгі пуританські правила і моральні цінності, які базувались на чіткому кодексі поведінки, недопустимості його порушення, уникненні злочинів, придушенні сексуальності. У державі почали цінувати поміркованість у всьому. Такі неоднозначні зміни у моралі повернули монархії колишній престиж, який і нині спостерігається. Крім того, саме з Британської імперії нові моральні засади поширювалися на увесь світ, що було свідченням впливу країни на світові духовні процеси. Моральні цінності надали динаміки розвитку культури. Умови формування англійської культури були сприятливими, адже помірковані закони Вікторії дозволяли розвиватись новому поколінню митців, поетів, архітекторів, музикантів [7].

Варто зазначити, що в той час почала формуватися «вікторіанська» архітектура. Під впливом